

ФЕЙЄРБАХ, Пауль Йоханн Анзельм фон

(нім. Paul Johann Anselm von Feuerbach) (14.11.1775, Хайніхен (Hainichen) – 29.05.1833, Франкфурт-на-Майні) – видатний німецький кримінолог, один із засновників класичної школи у кримінальному праві. За свої заслуги отримав лицарське звання (Ritter). Батько філософа Людвіга Фейєрбаха. У 1792 р. приступив до вивчення філософії в Ієнському університеті,

але через 4 роки перейшов на юридичний факультет того ж університету. У 1798 р. закінчив університет, отримав ступінь доктора філософії і доктора права. Обіймав посади приват-доцента, а потім професора (з 1801 р.) в університетах Ієни, Кіля і Ландсхута, читав лекції із природного права та енциклопедії права, кримінального права та процесу, цивільного і римського права. У 1805 р. йому доручили скласти проект Баварського Кримінального кодексу; одночасно він посів високу посаду в міністерстві юстиції Королівства Баварія (нім. Königreich Bayern, бав. Kinereich Bayern). Після складання проекту, що отримав силу закону, в 1813 р. П. Фейєрбах був призначений президентом апеляційного суду. Підготував також проект Цивільного кодексу, але цей Кодекс не був прийнятий. Важливою заслугою **Ф.** є підготовка закону про скасування тортур у Баварії, який було прийнято у 1806 р. Із 1814 р. і до кінця життя **Ф.** посідав високі суддівські посади.

Ф. був одним із перших, хто стояв біля витоків формування кримінології як самостійної науки. Прихильник теорії психічного примусу (залякування). Мету і завдання покарання бачив у залякуванні за допомогою загрози покаранням, що передбачено у кримінальному законі. Покарання, за П. Фейєрбахом, є двох видів: покарання, що загрожують, і покарання, що заподіюють. Мета перших – страхом відвадити потенційного злочинця від вчинення злочину, мета другого – демонстрація невідворотності покарання. На-

давав вирішальне значення цілям загальної превенції і вимагав визначати розміри покарання, виходячи лише з тяжкості вчиненого діяння.

Метою державної організації вважав забезпечення порядку, що спирається на право. Цьому порядку загрожують злочинні діяння. Тому держава має право і зобов'язана вживати заходів для запобігання злочинам. Якщо ж заходів морального впливу недостатньо, держава мусить вживати заходи примусові: по-перше, примус фізичний, під яким Ф. розумів усунення умов, що сприяють вчиненню правопорушень; по-друге, примус психічний, що полягає у кримінальному законі, який загрожує покаранням. Причину злочинів бачив у чуттєвості. На його думку, злочинець вчиняє злочин, керуючись мотивом отримати задоволення від свого діяння. Для упередження злочинів пропонував протиставити кожному злочинному спонуканню кримінальний закон, що загрожує більшим стражданням, ніж та насолода, на яку розраховує злочинець. Наголошував, що для більшості людей одного психічного впливу достатньо. Якщо ж у тому чи іншому випадку злочинні спонукання перемогли, то винний має бути засуджений і покараний.

Ф. був послідовником учення І. Канта про моральність і право, розвивав його, орієнтуючись на проблеми кримінології та кримінального права. Відстоював ідею першості права стосовно держави, яка пізніше стала складовою доктрини правової держави. Продовжуючи вчення І. Канта, зазначав, що кримінальний закон є «категоричним імперативом», вимоги якого підлягають беззаперечному виконанню. Йому належить заслуга формулювання основних принципів кримінального права, які, за його словами, «не підлягають ніякому виключенню». Насамперед це принцип рівності всіх перед законом. Принципи кримінального права, що були обґрунтовані Ч. Беккарія, він виклав у чітких латинських формах, а саме: «*nulla poena sine lege*» («немає покарання без закону»); «*nulla poena sine crimine*» («немає покарання без злочину»); «*nullum crimen sine poena legali*» («немає злочину без законного покарання»). Ф. вимагав, щоб покарання призначалися лише на підставі за-

кону за передбачені законом злочини і щоб жоден злочин не залишався непокараним. Згодом ці формулювання зазнали певної еволюції, і нині їх зазвичай зводять до принципу «*nullum crimen, nulla poena sine lege*», що в тому чи іншому вигляді було сприйнято законодавством багатьох країн. Своє історичне значення вони зберігають і понині.

Всебічно дослідив і обґрунтував юридичну конструкцію осудності як підстави кримінальної відповідальності, що знайшла відображення в Баварському Кримінальному кодексі. Цей кодекс, укладений за проектом Ф., передбачав суворі покарання за більшість злочинів, однак призначатися вони могли лише у разі встановлення всіх передбачених законом елементів складу злочину.

Праці Ф. стали серйозним підґрунтям для розробки в межах «класичної» школи таких найважливіших інститутів кримінального права, як склад злочину, вина, співучасть, замах та ін., у трактуванні яких він відстоював значення об'єктивних критеріїв. Деякі з його положень зберігають своє значення і зараз.

Найбільш відомі праці Ф.: «*Kritik des natürlichen Rechts als Propädeutik zu einer Wissenschaft des natürlichen Rechts*, Altona («Критика природного права як вступ до науки природного права») (1796); «*Philosophisch-juridische Untersuchung über das Verbrechen des Hochverrats*, Erfurt», («Філософсько-юридичне розслідування злочину зради») (1798); «*Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts*, 1. Teil Erfurt 1799, 2. Teil Chemnitz 1800» («Перегляд основних положень і понять кримінального права») (1799-1800); «*Über die Strafe als Sicherungsmittel vor künftigen Beleidigungen des Verbrechers*, Chemnitz» («Про покарання як засіб стримування майбутніх злочинів злочинця») (1800); «*Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts*, 1. Aufl. Gießen 1801» («Підручник загального чинного в Германії кримінального права», який витримав 11 видань ще за життя автора)

(1801); «Die Weltherrschaft oder das Grab der Menschheit, Nürnberg 1814», («Світове панування або могила людства») (1814).

Лит.: Prof. Dr. Wolfgang Naucke. Paul Johann Anselm Ritter von Feuerbach // Enzyklopädie zur Rechtsphilosophie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enzyklopaedie-rechtsphilosophie.net/autorenliste/19-beitraege/100-feuerbach-paul-johann-anselm-ritter-von>; Фейербахъ // Энцикл. словарь. – Т. XXXV. – СПб., 1902 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.runivers.ru/bookreader/book10200/#page/432/mode/1up>; Буккер И. Ансельм Фейербах и тайна Каспара Хаузера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/accidents/factor/crime/14-11-2012/1134531-feuerbach-0/>; Фейербах // Энциклопедия юриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_law/2365/.

В. І. Тимошенко